

הפירושים והמבואות למקרא של פרופ' מ. צ. סגל

מי שנפל בחלקו אי פעם. ללמוד, בלדותו. את התנ"ך וביחוד את המשנה חומשי תורה, כשהוא מס' תיעד בפירוש רש"י, לא ישכח את הטעם המיוחד, הגלתי שנכח, ש' נוסף לחייו. המלים הנודדות, ה' פסוקים, הביטויים המיוחדים, השיחות הדראמטיות, המשולבים ב' שטח הרחיף קדושה יהודית ודתית. התנגנון כמאליהם כניגון מחוק, ש' נכנס לפני ולפנים אל הלב והנפש. העפיל למוח, ונהפך לריתמוס הפני' מי של הילד היהודי בחינוכו בשנים הבאות. אפילו המשיך ללמוד תורה ונכנס להיכל התלמוד על מפרשי, עבר מן הדפים האינטימיים של ה' חומש ושל הנביאים והכתובים עם האיתיות הנדולות, המנוקדות, ועם התרגומים, תרגום אונקלוס ותרגום יונתן, שניתנו באותיות קטנות י' תר ומוקדדות אף הן, ואחר כך עם הפירושים, שבמצצית העמוד ולמטה שהראש והראשון בהם היה פירוש רש"י עם סוג אותיות בדפוס, ש' נקרא. על שם כעל הפירוש, אך תורת רש"י, עבר מן הדפים האלה, שהיו מקומטים בקצוותיהם מרוב שימוש, ואף הצחיבו לא מעט מ' רוב שנים, אל הדפים הנדולים, ה' בי הידים של התלמוד, ובאילו ע' קצ את כל חיייתי בהם, הנה, את הניגון האינטימי הזה של המקרא לא שכח עוד. וכשזרמן לו, תיר' כדי לימוד הנמק, פוסק מסוקי ה' מקרא, מיד עבר להטעימו ולה' חינו, באופן אוטומטי. בטעם וב' לתן של אז, של ימי הילדות ה' רכים, ולעתים קשה לאיש הול' ל' כוח, מה הוא זוכר קודם, אם את מלות הפסוק שהוא מצטט בעל ז' המושך אחריו, ממילא, את הניגון או להפוך, קודם מנצנץ הניגון והוא המעלה בצליליו אל המלים, כי בן בית הוא בשניהם גם יחד. והם נחתמים בזכרון, ובלפנים בלב ומ' פטיעם כל פעם, כשהם מצורפים ומשולבים זה בזה, כמו הפתילים ר' השלכתי. אין זה בלי זה. שניהם ידדו רכוכים יחד מבראשית.

אין פסוק בלי פירושו
כי זה היה כוח של הפירוש ל' תנ"ך, שדיבר בכל תג והגם בכל גים ונים שלו, אל לבי ונפשו של הילד והשל אש העם בישראל. אפר' לי היה הפסוק פשוט ביותר ולי באורה לא היה זיק לפירוש מיוחד. לא על פי כן על ידי פירוש רש"י ולאחר מכן - גם קודם לכן - על ידי הפירושים. נתעלה הפסוק והיה ליהודה היה וקיימה צני ע' מה. יתר על המידה היה הפסוק, כתינתו, מרחק מהווי הילד בן דורנו (או הדורות הרבים שקדמו). כל הפסוק יחדיו להכרתו ולהרגשתו כלי תיווך ומיצוץ. האנשים, המע' שים, הנימוסים, הציוויים, לא נית' נ' להיתפס כראוי להם. בלי הפירוש ואפילו בלי הניגון המיוחד, שנת' לוח לפירוש. וכך קמו בכל דור דור פירושים רבים ושונים, פירו' שים לפי הפשט ופירושים לפי ה' דרש, פירושים לפי הגלגלה ופיר' שים לפי הנסתר. יש שפרשן צירף כמה כוונות יחד. פשט ודרש יחד' ולעתים הוסיף אף מתורת הח' (לכמה נסתר), ברוח הדור ובהתאם לוחמי המחשבה והתפיסה של הדור. בין אלה עמד רש"י מצד איתן כיצירה פורשית בפני עצמה, שאינה חולפת עם אופנת הדור ואם נהי' י' הסמויות והגלויות. רבים דברו ל' סגולות פירושו של רש"י ואין ל' סופר עברי שאינו מוכיר את ה' ימים הטובים כאשר נתגלה לו ה' מקרא ופלאותיו באמצעות מטה ה' קסמים של הפירוש הזה. לשונ' סגולות סגנונו, דרך פירושו, שהיא מציני מסורת עתיקת ימין יחד עם הניגון והודו יהודי של דורו של רש"י, וכיוון שהחיים היהודיים היו סגורים ומסוגרים בתוך גיטאות, ורק מעט מאד מן החוץ הסתנן והדר פנימה, אל סמטאות היהודים, ועל כמה ר' כמה לתוך בתי כנסיות, מידרשות' והדרים וישיבות, על כן יכול ש' ר' רש"י להישאר במלוא כחו השפעתו, דורות על דורות, וכיוון שהפירוש רש"י חי בפרשת דרכי ההשפעה על יהדות דרום אירופה והעולם המוסלמי מזה ושל יהדות גרמניה ומזרח אירופה מזה וכיוון שהיה תמיד חילופי תלמידים, מורי הוראה, ראשי ישיבות ורבנים ומלמדים מ' הכא להתם, יכול היה פירושו להיות בן בית בכל תפוצות ישראל ואף לתקן המורחקת כל כך, בקצווי' תבל, אף לשם הניע.

הוא הניע והשפיע. הוא נעשה לחלק בלתי נפרד של החינוך של תורני הפירוש על התלמוד של רש"י שאף הוא נעשה חלק בלתי נפרד של. דרך גמרא, לחוד והפיר' ר' רש"י על המקרא לחוד, כמעט ר' אין סמוכין ביניהם. בעולם הילד היהודי, דבר זה מובן. אף על פי כן לא יכול להישאר רש"י היחיד במערכת הפירושים, אפילו היו הב'

מאת ס. עזאי
שית היא שמקנה להם זכות לפרר, לנחח, להפריד ולאחות, כרצונם, את הספרים העתיקים. ורבים אחרים, ואולי הרוב, אפילו בלי לדעת זאת, הולך שולל על ידי שיירי מסורת נוצרית, העוינת את ישראל, אם במעט ואם בהרבה. ונטו להפשיט, כביכול, את המקרא מקדושתו ה' יהודית, ובמתכוון או שלא במתכוון, לעשות למען: סילוק השפעתו של התנ"ך על העולם הנוצרי ולפרק על ידי כך נשקם החזק ביותר של היהודים.

חקר התנ"ך
המדענות התנ"כית קיבלה ממדים עצומים ונרחבים. חקר התנ"ך נ' עשה חלק בלתי נבדל של החקר המודרני. וודאי הרבה טובה צמחה מתוך התפשטות ידע התנ"ך בעולם. הרבה הרווחה הלשון העברית מ' כל ואוצרות השוברים של גילויים נוספו, שלא זו בלבד, שלא גרעו מערך המקרא, אלא אף הוסיפו עליו. התגלויות השונות בשטחי אר' כיאולוגיה וידע הבלשנות, שהיו ב' שני הדורות האחרונים לנחלת ה' רבים, סייעו להבנת המקרא הג' דלת חשיבותו להבנת תולדות ה' אנושות והתקדמותה.

הכמי ישראל רבים נצטרפו אף הם לשלשלת החוקרים האלה. תחרי' לה ניפתו אף הם - להאמין, שכל היוצא מפי החוקרים הנוצרים הוא הלכה שאין להרהר אחריה. הם קיבלו את תורת בית מדרשו של החוקר הגרמני וולהוף, בלי להעש' להתנגד לה. וכאשר החינוך החדש הבהיר בבית ישראל ובארץ ישראל קם בית הספר העברי המלא, התי' חילו לדורות עולם הפירושים ה' מסורתי פירושים, שהושפעו במעט או הרבה מתורת ביקורת המקרא. אף הוציאו חלק מהחוקרים והחשובים מ' שילד הרצון ה' למחקר ולחשיף' תעלומות, נצטרפו להם, כיודעים ר' בל יודעים, לא מעט משנאת י' ראל, אף לפחות, מרצון להפחית הערכה של תורת ישראל. המחקר האובייקטיבי נצטרף על ידי תוספת כוונות הפך את המקרא לפסיטי' מגוון של תיקונים וצירופים שונים ומשונים, במקום ושלא במקום. המ' צורך שלא לצורך. אהודות המק' ראו הופעה קדושתה של תורת ישראל והמסורת העתיקה של ישראל הוטל בה פגם. מובן, גם הללו לא יכלו להפקע את המקרא מערכו.

הלוא הנצרות מבוססת עליו גם היא. אבל פסול ומום הטילו עליו וכדרך התפתחות הדיאלקטית על תיר' היה הדבר לפסול ולקלקל הרבה.

חידוש ומסורת
אלא שהתגובה על דרך פרשנות זו וגישה מרחיקת לכת זו לא אהי' רה לבוא. ולא דווקא משומרי מ' סירה, שאינם משגיחים ללל בכחות מברחי, ואינם זקוקים גם להלחם בהם תוך שהם משמיעים קולם בתוך המחנה, קמה שורת למדנים, חוקרים ומדעני המקרא, מצויידים בנשק המחקר המודרני בכל מרחבי המדע, ולא כל שכן מביני דבר כי לשון העברית - שהיא לשון חיי נוסם מילדות - ויודעי סודה, ויג' שו להפריך מעיקרם את דרך ה' מדענים חוקרי המקרא ומפרקי אה' דתו הקדומה. כבר הפרשנים היהודיים המסורתיים בדורות עברו, ר' אף יבחינו בעלי המישה והתל' פור, עמדו על כמה וכמה תיקונים הכרחיים, מה ושם, בפסוקים, ואף הציעו תיקונים אלה על ידי "קרי", כלומר הכריזו שבמקום המלה ה' כתובה יש לקרוא מלה אחרת. כך למשל כספר שמואל א' כתוב ב' סכסס "סחורים" וה"קרי", שמבקשים לקרוא הוא "עפלים". וכתוב "הוא" ויש לקרוא "היא". וכדומה במקומות רבים. פרשנים מימי הבינים כגון א. אבן עזרא הרשו לעצמם הרבה לתקן בתוך המקרא, ואפילו עשו זאת בסתר. לשון ברמה, במתכוון, שיכינו אותם רק מביני דבר וה' איינים לכן, הרי עשו זאת מתוך ידיעה ברורה, לאפשר הבנת המק' רא פשוטו. הפרשנים החדשים הל' לו אם כי הכירו בצורך לבוא ר' למרד את המקרא בקנה מידה ר' שניים חדשים, הנה, בהיותם קרובים לרוח העם העברי ומסורתו האור' כה, הצליחו לחדור ביתר הבנה אל המקרא ולהגיע אל סודו. מתוך כל אותם כללים שהפרשנים חורים אנשי ביקורת המקרא הקיצוניים, הניעו לשלילה, הם הניעו לחיוב מתוך ניתוח מקורות, הצבעה על תרבויות עתיקות, ירידה לעומק מחקר השלשן ובדיקת ההשפעות ה' תרבותיות השונות - הצליחו ל' עמוד על סוד אהדותו של המקרא.

פרופ' סגל ופירושו

פרופ' מ. צ. סגל, החוקר והפיר' שן התנ"ך הוותיק, הכפיא בהדרי' מגרה מאד לצטט כמה וכמה מן הפירושים. שפירש פרופ' סגל בדרך הפירוש המיוחדת והקצרה שלו, יש ובמלה אחת הוא מגלה פנים חדשות, יש ובמסתייעו בפירוש של קודמיו הוא מחוק את הפסוק ומוסיף לפירושו ברק חדש. משתדל הוא להימנע, ככל האפשר, מחזרה על דברים מיותרים, וכן למנע יומה להבין מאת המעיין בפי' רוש. חזקה על הקורא במקרא, שהוא מבין עברית לאשורה ואין להכביד עליו, אבל בו ברעג שפת' גלה איהו היסוס או פקפוק בהב' נה, או שיש סטיה בלשון, או סתימה בפירוש, מיד הוא בא לסייע בידי המעיין. והוא עושה זאת בפשטות, בלי להתפאר בלמדנות, אלא כאילו הקורא עצמו לעמוד מעצמו על הסתום ועל הנרמז, אביא דוגמא אחת לכך. בפירוש בסדרת "וזאת הברכה" בפרקי הכרכות שמברך משה את שבטי ישראל, בברכתו את שבט ראובן, נאמר: "והי ראובן ואליתם יהי מתיו מספר". וזו לשון הפירוש: "והי, תפילה, ויהי" סתמי: ויהי, מתיו" (מ' בשוא, ת' בקמץ) - אנשיו, מספר" - כאן מספר רב, הרי פירוש אחד, מפורש הנה עוד פירוש הסבר ואחריו פירוש נוסף, הני מביא כאן את הדברים כפי שניתנו על ידי פרופ' סגל: "אוי אל ימות באופן, שיהיו מצי' מעטים; או "ואל" נמשך לכה; ואל יהיו אנשיו מעטים. ראיבן ישב על הספר בעבר הירדן, וסבל הרבה ממלחמת שכניו. הרי פסוק אחד מן הסתומים, המגיע לבידוד מלא לשוני, עניני והיסטורי כי אחד.

לכל ספר הקדים הפרשן מביא קצר, שיש בו להטעים את המעיין טעם כולל של הספר כולו. להי' מש" הקדים מביא כולל ומפורט יותר ובו תמצית מחקר המקרא, מסורה ומדע, הממלאים זה את זה. ולאחר מכן, בספרי הנביאים הראשונים והאחרונים וספרי הכתי' ביים, ניתנו מביאות מפיצים על חל' קל הספר, מקורותיו, הצורה הספ' רותית, התכונות, זמנו וכדומה. סקירה המניחה את דעת המעיין ונותנת לו תמונה כוללת לפני שהוא נכנס להכיר את הפרטים על ידי עיון בטכסט ובפירושו.

המבואות המפורטים

כל אלה המבואות ניתנים ליד כל ספר בארבעת הכרכים של המקרא עם הפירוש. אבל פרופ' סגל עמד על כך, שיש להניש לקורא העברי שחזקה שהוא מתעניין בתנ"ך וי' צה להכיר ולדעת יותר את מוצאיו ומבואיו, את חכנו ואת הרכבו, את סודו ואת כוונתו, הסבר נרחב יותר כדי להכניס לפני ולפנים שיל ספר הספרים. לצורך זה הוציא חיבור נדול, נוסף, בארבעה כר' כים, היבור בפני עצמו, הכולל רק מבואות לעשרים וארבעת ספרי הקודש. הוא קרא את חיבורו זה בשם "מבוא המקרא", שם קצר ה' ממצה את חכנו.

כל הידע הקיים על המקרא כונס במבוא המקרא, ככחו האנאליטי, בבקיאותו הרבה בהדרי' המחקר הכללי של המקרא ובאוצרות התורה ומקורות ישראל. בפרשנות העתיקה והחדשה, בידיעת הלשונות השמיות והקורבנות לתן, בהיותו ברית בי' תרגומים העתיקים הראשונים כיו' נית, לאטינית ואחרים - בהשתמשן בכל אלה בתוספת נאמנות אין גבול למורשת היהודית, השיג פרופ' סגל הישגים מפליאים במבוא המק' רא שלו. בלשון עברית, בדרך ה' הסבר והשכנוע, המובנים לכל קורא, עברי משכיל ואיש העם, הוא מכניס את המעיין אל מכוני ה' מקרא.

מן הפתיחה הכללית אנו לומדים את כל שצריך לדעת על המקרא וספריו, על שמות המקרא השונים שנתרשו בעם - תנ"ך, מקרא, כתבי הקודש, עשרים וארבעה; הולקת התורה, הנביאים, הכתובים; חלקת המקרא אצל יהודי אלכסנדריה, חל' קת המקרא היווני, התוספות במקרא היווני; שמות הספרים בתרגום ה' יווני בתרגומים הנצריים ועוד ועוד. דישין ומריצה

התרבות העתיקה העברית לכל גור ניה, ניגש, במסירות, לעבודה גדולה של פרשנות התנ"ך ושל הצבעה על אהדותו השלמה והגמורה. מתוך שימוש מלא של כל אוצרות הפר' שנות העתיקה והחדשה ביותר, את מרבית חיוו מסר לכן, איש לוחם הוא מטבעו והוא מצוייד בכלי לחי' מה ההולמים איש מדע בל דרגה גבוהה. אך גם איש מסורת הוא של יודע ומבין את רוחה האמיתית של עמו. הוא צירף בתוכו סגולות נפש ירוה נדירות ביותר בימינו - רוח עממית יהודית אמיתית (הוא ליד ארץ ליטא) לומדות יהודית (הוא הניך וישיבת ליטא ובעל סמיכות לרבנות) וחקר מדע (הוא למד ב' מיטב אוניברסיטאות המערב), ו' את כל התכונות הטובות האלה השקיע בפירושו החכם למקרא. ש' יצא בארבעה כרכים גדולים, ספי' רים אלה כוללים גם את טכסט מקרא עצמו. כשואו מנוקד ומפיר' סק, מחולק לפסוקים ולפרשיות, מפרקים ולספרים, כמקובל, הפירוש נתון למטה, מתחת לטכסט התנ"ך, תוך ניצול מלא של ידיעות רחבות, הבנת המקור וירידה לתוך עמקו. הפירוש כתוב בלשון עברית מר' רבנית, ומעט המחזיק את המרימה, המובנת לכל מי שלמד בבית ספר עברי או קיבל חינוך עברי מודר' ני. הוא שומר על טעם הפסיק המקורי במילואו ומוסיף לו איהו נגיעת מחול העושה אותו קרוב יותר, אינטימי יותר, לאיש בן ימיו. מלה אחת נוספת כפירוש, מגלה את הסתום שבפסוק עצמו, הופכת אותו לאנושי מאד, יהודי מאד, ומוסבר בתכלית, אחרי עיון בפרשת "חומש" עם פירושו של פרופ' מ. צ. סגל, או פירוש של נביאים אחרונים או ב.א.ויב'. נופל בחלקו של המעיין ניצוץ מאורות מרובים, שנוצרו שנוצלו בחלקם של דורות לומדי התנ"ך, כאשר התי' ייחד עם פירוש רש"י, שהתאים לטעם ולרוח הדורות האלה. הפיר' רוש של פרופ' מ. צ. סגל שומר על אהדות המקרא, ייהוד הנביאים ועל קשרי הכתובים. המעיין בפי' רוש מתחזק בלב, נעשה מבין גדולי יותר בתנ"ך ועומד על גלגולי ה' פיעתו על כל יהודי בן ימינו. הבנת עמוקה בתוכו

בפשטות רבה, ומתוך הודעות מל' את עם סודות הלשון והסגנון שהוא מעלה, הוא מתחלק בידיעות אלה עם הקורא, בלי שהלה ירגיש כי התנשאות מדעית כל שהיא, ויש בכך גם מן הנישה הפדגוגית הטר' בה, האנושית, הנוחה לכל אדם, אין הוא תובע, קבל דעתי וגי' תי'! הוא רק מניח אפשרות למעיין לרדת לסוף דעתו ולתפוס את גישתו זאת. הוא מדבר גרויט ומאפשר לקורא להבחין בין דרכי שלו בהסבר לבין דרכי מדענים אחרים, שאין הוא מקבל דעתם, אכן יש במבוא המקרא של פרופ' סגל לגלות את הייחוד, את האליטיות, את התוד הקדומה והקדושה ואת האהדות, המקשרת את התנ"ך על כל ספריו וחלקיו, אין הוא מתפלמס, אין הוא כופה דעה, הוא מחזק את דעותיו ומגיע לידי מסקנותיו, לעני' הקורא.

ובסיום: כשאנו נכנסים לעולם ה' מקרא דרך מבואותיו, שערוי ופז'י, פירושויו של פרופ' מ. צ. סגל, הרי זה כאילו הירשנו את עולמ' המקרא, שידענו אותו בעבר, אי קיבלנו עליו משה לאחר גבן, לענינו מתרעננים והולכים היכילו

תיו של המקרא, הם עושים צבע נעים וטוב רואי, מפתחבים אולי' מיו, הצרותיו, נניח, כרמיו ופרדסיו המפיקים נוגה וריה בוים משכר, את אשר ידענו בעבר הנה עתה אנו מיטיבים לדעת יותר, קמעה קמעה אנו עומדים שוב על ההיר' והתפארת המלאים שיש להם לספרי המקרא, ספרי החומש, הנביאים ה' ראשונים והאחרונים, המגילות וספ' רי הכתובים, הנה אוצר גדול ר' בלום זה של חוק, היסטוריה, נבואה ויצירה ספרותית, שנתלבו בעש' רים וארבעת ספרי המקרא, ספרי התנ"ך, בהיותם ובצלילות תכנם, המחוור לנו בעמלו וכשרונו של פרופ' מ. צ. סגל,